

Oto fragment tekstu „Nektar Mowy Mandziusriego”, będącego komentarzem do Bodhisattwaczarjawatary, napisanym przez Khenpo Kyntu Palden w XIX wieku. Jest to objaśnienie zwrotki 26 z rozdziału drugiego rdzennego tekstu Siantidewy.

© Przekład: Zespół Tłumaczy Bencien Arja Tara, Grabnik, czerwiec 2021 r. Tłumaczenie robocze.

Pragniemy wyrazić wdzięczność dla Padmakara Translation Group za ich wspaniałe tłumaczenie komentarza na język angielski, które było dla nas inspiracją i cenną pomocą. Bez ich pracy, nasze polskie tłumaczenie pewnie nigdy by nie powstało. Jednak nasza praca opiera się na oryginalnym tybetańskim i istotnie różni się od tekstu angielskiego.

Przyjmowanie Schronienia

Przyjęcie Schronienia [1] otwiera bramy do wszystkich Dharm¹, [2] jest podstawą dla wszystkich ślubowań i [3] źródłem wszystkich doskonałych właściwości, [4] a także odróżnia tych, którzy są wewnątrz [Dharmy] od tych, którzy są na zewnątrz niej, przez co łączy tych będących wewnątrz.

[ad.1] Dlatego właśnie Schronienie ma największe znaczenie – jest to brama umożliwiająca dostęp do całej Dharmy. Jakikolwiek nauki chce się stosować, najpierw musi się przyjąć Schronienie. Jest ono fundamentem dla wszystkich ślubowań. Jak mówi *Tri-siarana-sapati*²:

*Wszyscy mogą mieć ślubowania,
oprócz tych, co nie przyjęli Schronienia.*

[ad.2] Nasz Nauczyciel Budda nie pozwalał, aby ślubowania były udzielane komuś, kto nie przyjął Schronienia – począwszy od ośmiu ślubowań *sodziong*, aż po ślubowania Sekretnej Mantry. Zezwalał, by te ślubowania były udzielane jedynie tym, którzy [wcześniej] przyjęli ślubowania Schronienia.

[ad.3] Schronienie jest źródłem wszystkich dobrych właściwości. Gdyby ktoś, nie przyjąwszy Schronienia podjąłby się praktykowania którejkolwiek ze ścieżek – czy to ścieżki własnego wyzwolenia, ścieżki Bodhisattwy czy też ścieżki Sekretnej Mantry – nie będzie z tego żadnego pożytku. Jak powiedział Drikung Kjobpa Rinpocze:

Jeśli zaniedbasz Dharmę Schronienia, to nie osiągniesz żadnego pożytku.

I rzeczywiście, gdy nie ma fundamentu, nie będzie ani ścian, ani ich malowania. Z drugiej strony ktoś, kto otrzymał ślubowania Schronienia i praktykuje na którejkolwiek z tych trzech ścieżek – ścieżki własnego wyzwolenia, ścieżki Bodhisattwy czy też ścieżki Sekretnej Mantry – uzyska wszystkie właściwości ścieżki oraz jej owocu, co odpowiada ścianom wraz z malunkami, zbudowanym na mocnym i pewnym fundamencie.

[ad.4] Jak już powiedziano, Schronienie jest tym, co odróżnia tych, którzy są poza Dharmą od tych, co są wewnątrz niej. Poprzez Schronienie ktoś staje się buddystą. Można by przyjąć, że linia rozgraniczająca [między dharmą buddyjską, a nie-buddyjską] leży w zaprzeczeniu bądź akceptowaniu istnienia samoistnego „ja”³. Ale jeśli tak było, w konsekwencji Watsiputrija⁴ zaliczona by była do nie-buddyzmu, gdyż twierdząc, że istnieje czynnik, o którym nie da się powiedzieć, że jest trwały czy nietrwały, potwierdza ona istnienie niewyraźnego, samoistnego bytu.

---

¹ Nauk buddyjskich

² Kjabdro Dyn Ciupa ལྷུབ་མ་འགོ་བདུན་བསྟུ་བ་ „Siedemdziesiąt Wersów o Schronieniu”. Autor nie jest mi znany [przyp. Lama Rinczen].

³ gang zag gi dag གང་ཟག་གི་བདག་

⁴ Jest to wczesno-buddyjska szkoła filozoficzna zakładająca istnienie realnego, samoistnego „ja”.

Określenie *tirthika*⁵ nie zakłada zupełnego braku poprawnego zrozumienia. Kszitigarbha, indyjski uczeń Mistrza Atisi, mówił, że studiował wszystkie buddyjskie i niebuddyjskie teksty i wciąż nie był w stanie powiedzieć, co je odróżnia. I sam chwalebny Atisia powiedział, że skoro jego nauczyciel Siantipa odszedł, a on sam musi udać się do Tybetu, to w Indiach nie został już nikt, kto byłby w stanie odróżnić buddyjskie i niebuddyjskie traktaty. I powiedział to pomimo faktu, że wciąż było obecnych sześciu panditów-strażników bram [w Wikramasila] w Szlachetnym Kraju.

Sam Atisia, gdy przebywał w górnym Tybecie, w regionie Ngari, wciąż nauczał tylko o Schronieniu, wskutek czego zyskał przydomek „Pandita Schronienia”. Ponadto, gdy uczeni Tybetu wskazywali na to i prosili, by nauczał czegoś innego, Atisia uradowany mówił: „To znaczy, że nawet moje imię pracuje dla dobra Nauk Buddy!”. Jak powiedział Drikung Kjobpa: „W skrócie, cała autentyczna Dharma zawiera się w samym tylko Schronieniu. Jest ono najbardziej dogłębne [spośród Nauk]”. Temat Schronienia będzie tu wyjaśniony w dwóch częściach: ogólna prezentacja, a następnie omówienie nauk o Schronieniu zawartych w omawianym tekście.

1. Ogólna prezentacja znaczenia [Schronienia]

1.1. Przyczyna [przyjmowania Schronienia]

Spośród czterech rodzajów wiary: czysta wiara, wiara dążenia, wiara przekonania i niezłomna wiara, przyczyną przyjęcia Schronienia jest niezłomna wiara.

1.2. Esencja [Schronienia]

Esencjonalne jest to, że aby uwolnić się od niebezpieczeństw [samsary], ślubujemy trzymać się Schronienia. Nie należy mylić tego z jakimś rodzajem wyrażania próśb⁶. Wyrażanie próśb to jak przywoływanie czyjejś pomocy, prośenie o ochronę, gdy pojawia się coś niesprzyjającego – podobnie jak złoczyńca przekupujący urzędnika, by uniknąć kary. W przeciwieństwie do tego, przyjęcie Schronienia, jak jest to opisane w *Sutra-almkarze*, składa się z uznania i zobowiązania się. Jest to zobowiązanie wobec Trzech Klejnotów i postanowienie, że stają się one naszym obiektem Schronienia. Oznacza to jasną decyzję, od czasu podjęcia której, cokolwiek dobrego lub złego się wydarza, w radości i smutku, czy jest się wywyższonym, czy poniżonym – nadzieję i wiarę pokłada się wyłącznie w Trzech Klejnotach. Kluczowym jest zrozumienie, że esencją Schronienia jest uznanie i zobowiązanie się.

1.3. Klasyfikacja [Schronienia]

Pomimo że istnieje sposób klasyfikowania Schronienia według obiektów, najważniejsza klasyfikacja ma tutaj do czynienia z motywacją, z jaką się je przyjmuje. Z tego punktu widzenia są dwa rodzaje Schronienia: światowe i pozaświatowe. Pozaświatowe Schronienie zawiera Schronienie Hinajany i Schronienie Mahajany. Schronienie Mahajany dzieli się dalej na Schronienie przyczynowe, które jest tymczasowe, oraz na Schronienie owocu, które jest ostateczne.

1.4. Objasnienie każdego rodzaju [Schronienia]

Jak powiedziano w *Dwadźagra-sutrze*:

*Gdy zaalarmuje ich strach, ludzie
najczęściej zwracają się do [bóstw] gór i lasów,
udają się do drzew i świętych gajów,*

⁵ Po tybetańsku *mutekpa* མུ་ལྷོགས་པ་ to wspólna nazwa, jaką buddyści określają tych, którzy wierzą w istnienie realnego „ja” lub duszy. W praktyce używano tego określenia wobec niektórych tradycji hinduistycznych oraz do islamu.

⁶ sol deb གསོལ་འདེབས་ oznacza taki rodzaj modlitwy, w której zwracamy się o pomoc do kogoś potężniejszego od nas.

*szukając ochrony w świętych miejscach.
Wszystkie one nie są najlepszym schronieniem,
a ci, którzy mimo tego polegają na nich,
nie zostaną uwolnieni od cierpienia.*

Jak powiedziano, gdy ludzie są zaniepokojeni pomniejszych i nagłymi przeciwnościami, jak choroby i demony, wtedy przyjmują schronienie w bogach gór, lasów, w Iśwarze, Brahmie, Wisznu, jak również w ośmiu klasach bóstw. W jaki jednak sposób takie istoty mogą uchronić ich przed wszelkimi cierpieniami? Nawet nie jest pewne, że ochronią ich przed chwilowymi niebezpieczeństwami. Nie są najwznioślejszym Schronieniem. Z drugiej strony – nawet Schronienie w Trzech Klejnotach, gdy przyjęte ze światowymi motywacjami, jest niczym więcej niż światowym schronieniem.

Co do Schronienia pozaświatowego, to w Schronieniu Hinajany Trzy Klejnoty zdefiniowane są następująco: „Budda, najwznioślejszy z ludzi”⁷ to Zwycięski Siakjamuni, najwznioślejsza Nirmanakaja – Budda, którego umysł to Dharmakaja, a którego ciało to Rupakaja. „Święta Dharma, najwyższy spokój i brak przywiązania”, to pozbycie się wszystkich *kleś* i ich nasion. Zatem Dharma to Nirwana, czy też wygaśnięcie. „Sangha, najwznioślejsze zgromadzenie” odnosi się do urzeczywistnienia, które jest zgromadzone w umysłach osób [u których wcześniej nie było to obecne]. Nikt z ludzi czy bogów nie jest w stanie odróżnić prawdy o ścieżce od osoby, która ją urzeczywistnia. Dlatego najwznioślejsze zgromadzenie jest Sanghą⁸. Inne zgromadzenia nie są najwznioślejsze, ponieważ między innymi powiedziano: „wszystko, co się urodziło, w końcu umrze; wszystko, co się spotkało, rozejdzie się”. Ponadto Sangha Hinajany składa się z czterech grup istot: ci, co weszli w strumień, raz powracający, niepowracający – oni wszyscy są na ścieżce uczenia się; oraz Arhaci, którzy są na ścieżce nie-uczenia się już więcej.

Gdy w kontekście Hinajany przyjmuje się Schronienie w Trzech Klejnotach opisanych jak wyżej, jest się motywowanym strachem przed cierpieniami w samsarze. Skandhy wydają się być tak straszne jak oprawca z nożem, a *dhatu*, niczym jadowite węże. Życząc sobie wyzwolenia od nich, przyjmuje się Schronienie do końca życia – na względnym poziomie i aż do osiągnięcia owocu ścieżki – na ostatecznym poziomie.

Gdy przyjmuje się Schronienie na sposób Mahajany, kultywuje się przemożne współczucie do istot, które to wszystkie były naszymi matkami w przeszłości, a których ilość jest tak nieograniczona, jak bezkresna jest przestrzeń. Nie wystarczy jednak tylko odczuwać współczucie – trzeba być zdeterminowanym i postanowić wyzwolić istoty z cierpienia. Jak długo jednak samemu nie jest się wolnym, nie ma się wystarczającej mocy, by doprowadzić innych do Wyzwolenia. W konsekwencji, by wyzwolić siebie i innych z samsarycznych cierpień, przyjmuje się Schronienie w Trzech Klejnotach do czasu, aż nie osiągnie się Przebudzenia. Na to Schronienie składa się przyczynowe, tymczasowe Schronienie oraz ostateczne Schronienie owocu.

1.4.1. Wyjaśnienie tymczasowego przyczynowego Schronienia

Aby wyzwolić siebie i innych od niedostatków samsary i nirwany, przyjmuje się Schronienie w Trzech Klejnotach [które są] na zewnątrz nas. Jak to się robi? Zgodnie z ogólnymi wyjaśnieniami, przyjmuje się Schronienie w następujący sposób: Klejnot Buddy jest przebudzoną istotą, która posiada Trzy lub Cztery Kaje i jest czymś innym od naszego umysłu, jak np. Nauczyciel Siakjamuni. On najpierw rozwijał Bodhicittę i zbierał zasługę przez trzy niezmierzone kalpy. Na końcu odrodził się jako syn króla Siuddhodany i osiągnął Przebudzenie pod Drzewem Bodhi. Klejnot Dharmy to najwznioślejsze nauki słów i urzeczywistniania, które przebywają w umysłach Buddów i Bodhisattwów. Wreszcie, Klejnot Sanghi, to zgromadzenie, które jest różne i oddzielne od naszego umysłu – Bodhisattwowie, którzy osiągnęli poziom urzeczywistnienia, z którego nie można się cofnąć, tak jak Czcigodny Mandziusri, Majtreja itd.

---

⁷ Dosłownie, teksty mówią: „spośród dwunożnych”, czyli spośród ludzi, którzy chodzili po tej ziemi.

⁸ „Sangha” znaczy zgromadzenie.

1.4.2. Wyjaśnienie ostatecznego Schronienia owocu

Jak powiedział Opiekun Majtreja [w *Sutra-alamkarze*]:

Powinno się rozumieć, że Schronienie owocu jest postanowieniem, w którym ktoś, z miłości i współczucia, przyrzeka [osiągnąć] Stan Buddy.

Jest to przysięga, by we własnym strumieniu umysłu osiągnąć ostateczne Trzy Klejnoty jako sposób, by wyzwolić siebie i innych z niedostatków zarówno samsary, jak i nirwany. Kiedy urzeczywistni się Trzy Klejnoty we własnym umyśle, jest się uwolnionym z lęków i niebezpieczeństw samsary i nirwany. Dlatego Schronienie owocu jest także ostatecznym Schronieniem. Jak powiedziano w tekście Mahajany – *Uttara-tantra-siastra*:

*Ostatecznie, jedynie Stan Buddy jest Schronieniem
wszystkich błąkających się istot.
Ponieważ Budda ma Ciało Dharmy;
i ostatecznie On jest też Sanghą.*

Ogólnie rzecz biorąc, powinniśmy rozumieć, że tematem całej *Uttara-tantra-siastry* nie jest nic innego, jak tylko Schronienie. Dlatego mówi się, że cztery rozdziały opisujące Naturę Buddy, Stan Buddy, Właściwości Stanu Buddy i Aktywności Stanu Buddy, stanowią prezentację Schronienia owocu. Przyczynowe Schronienie nie jest ostateczne, ponieważ nie jest w stanie uchronić kogoś od wszelkich lęków i niebezpieczeństw samsary i nirwany.

Wszystko to wskazuje, że Schronienie owocu i Bodhicitta aspiracji są jednym i tym samym. Ktoś mógłby się zastanawiać, czy jest między nimi jakaś różnica? Mistrz Wasubandhu miał czterech uczniów, którzy przewyższyli go. W swym wielkim komentarzu do *Sutra-alamkary*, Sthiramati, który przewyższał Wasubandhu w swej znajomości Abhidharmy, uznawał, że Schronienie owocu oraz Bodhicitta aspiracji są tym samym. Mówi: „Rozwijanie Bodhicitty jest także nazywane przyjmowaniem Schronienia”. Z drugiej strony, Atisia dowodzi, że jest różnica między nimi, spowodowana obecnością lub brakiem dwóch haków czy też dwóch celów⁹ w zobowiązaniu. Wszechwiedzący Longcienpa, mówi, że rozróżnienie między Schronieniem i Bodhicittą odpowiada rozróżnieniu między ukierunkowaniem na własny pożytek, a ukierunkowaniem na pożytek innych. Naucza się, że jeśli przebada się ten pogląd, może być on sprowadzony do udowodnienia, że są one identyczne w swej naturze, lecz różne w konceptualnym aspekcie. Jak dalece mamy postanowienie, by działać „dla dobra wszystkich istot” – jest to Bodhicitta; ale jak dalece ktoś postanawia „osiągnąć doskonałe Przebudzenie” – jest to Schronienie [owocu]. W ten sposób te dwa mogą być rozróżnione.

2. Schronienie według „Bodhisattwaczarjawatara”

Jakkolwiek przyjmowanie Schronienia może być rozważane na różne sposoby, czy to Hinajany, czy Mahajany, w omawianym tekście opisane jest ono w trzech punktach. Znajdziemy tam wyjaśnienie na sposób Hinajany, Mahajany oraz ogólne wyjaśnienie, w jaki sposób przyjmuje się Schronienie.

2.1. szczegółowe objaśnienie każdego rodzaju Schronienia

2.1.1. Wyjaśnienie Schronienia na sposób Hinajany

W tekstach Winaja jest powiedziane, że przyjmuje się Schronienie do końca tego życia, by uwolnić się od trosk samsarycznej egzystencji i aby osiągnąć spokój nirwany. Co do obiektu Schronienia, w *Abhidharmakosia* powiedziano:

*Ci, co przyjmują Schronienie w Trzech,
przyjmują Schronienie w Dharmie nie-uczenia się więcej,*

⁹ Dwa cele to wyzwolenie siebie oraz innych.

*a także w Dharmie zarówno uczenia i nie-uczenia się więcej –
i te odpowiednio tworzą Buddę i Sanghę.
Oni przyjmują Schronienie w Nirwanie.*

Jak powiedziano [na poziomie Hinajany], fizyczne ciało Buddy było pozostałością prawdy o cierpieniu. Będąc synem króla Siuddhodany, Budda był zwykłym człowiekiem, zwanym księciem Siddhartą. Przeszedł pięć ścieżek „na jednym siedzeniu” [pod Drzewem Bodhi] i osiągnął doskonały Stan Buddy. Ponieważ jego ciało było ciałem zwykłej osoby, produktem poprzedniej karmy księcia Siddharty, nie było ono, z tego właśnie powodu, obiektem Schronienia. Tak wierzą Wajbhaszycy. W konsekwencji, Budda jako obiekt Schronienia jest nieróżny od ścieżki nie-uczenia się więcej, jako urzeczywistnionej przez jego w pełni Przebudzony Umysł. Sangha jako obiekt Schronienia składa się z urzeczywistnienia ścieżek uczenia się i nie-uczenia się więcej, obecnego w umysłach Sanghi. Co do ciał członków Sanghi – podobnie są tylko pozostałościami prawdy o cierpieniu. Dharma obiekt Schronienia to brak kleś w umyśle Buddy i w umysłach Sanghi – innymi słowy, stan nirwany, poza cierpieniem, brak pożądania i przywiązania, który ustanawia prawdę o wygaśnięciu. Tak Trzy Klejnoty są definiowane jako obiekty Schronienia na poziomie Hinajany.

2.1.2. Wyjaśnienie Schronienia na sposób Mahajany

[Zwrotka 26]

*Do czasu, gdy dotrę do esencji Przebudzenia,
będę przyjmować Schronienie w Buddach,
jak również w Dharmie
i w zgromadzeniu Bodhisattwów.*

Przyjmujemy Schronienie w Buddach, którzy posiadają Cztery Kaje i Pięć Mądrości. Przyjmujemy Schronienie życząc, by wszystkie istoty tak niezliczone, jak bezkresna jest przestrzeń nieba, osiągnęły Stan Buddy i będziemy robić to do czasu, aż sami nie osiągniemy ostatecznego Przebudzenia. W ten sam sposób **przyjmujemy Schronienie** w najwznioślejszej **Dharmie** słów i urzeczywistniania, podobnie jak **i w szlachetnym zgromadzeniu Sanghi Bodhisattwów**. Co do czasu, na który przyjmujemy Schronienie, będziemy to robić dotąd, aż pod Drzewem Bodhi [na poziomie zewnętrznego przejawienia], my również nie osiągniemy doskonałego Przebudzenia dla dobra istot i aż – wewnątrz – nasze czyste bycie świadomym [*rig pa*], Sugatagarbha, nie przejawia się w swym Naturalnym Stanie. Powiedziano, że w przypadku Buddów tej Szczęśliwej Kalpy wszyscy Zwycięzcy przeszłości, teraźniejszości i przyszłości osiągają Przebudzenie pod Drzewem Bodhi w Wadźrasanie w Indiach. A na przykład w przypadku Buddy Amitabhy, było pod drzewem zwanym Cennym Rozświetlającym Lotosem. Jak powiedziano w *Bodhiczarja-pranidhana*:

*Niezwłocznie udają się pod Drzewo Bodhi
i siadają tam dla dobra istot.
Osiągają Stan Buddy i doskonale obracają Kołem Dharmy.*

Sugatagarbha, w swym prawdziwym stanie jest postrzegana jedynie przez Buddów. Nawet wielcy Bodhisattwowie nie widzą jej, tak jak Budda. Opiekun Majtreja powiedział [w *Uttara-tantra-siastrze*]:

*Nawet szlachetne istoty widzą ją tak, jak słońce jest widziane
przez noworodki w matczynym pokoju.*

Obiekt Schronienia tworzą Trzy specjalne Klejnoty Wielkiego Pojazdu. Budda jest, jak mówi *Uttara-tantra-siastra*:

*Niezłożony i spontaniczny,
urzeczywistniony nie poprzez zewnętrzne warunki,
posiadający mądrość, miłość i zdolność;*

taki jest Budda, który osiągnął podwójny cel.

Stan Buddy [1] nie jest złożony poprzez splot przyczyn i warunków i jego właściwości są spontanicznie spełnione. [2] Nie jest urzeczywistniany poprzez zewnętrzne okoliczności. [3] Jest wprost urzeczywistniany poprzez samo-świadomą pierwotną mądrość. Takie są trzy doskonałe właściwości, które dotyczą [4] własnego pożytku Buddy. [1] Ponadto, skoro Buddowie są świadomi zarówno natury zjawisk, jak i ich wielości przejawień¹⁰, mają wiedzę o wszystkim, co jest do wiedzenia. [2] Z wielkim współczuciem, które kocha w sposób wolny od obiektu, [3] uczą ścieżki i mają moc usunięcia całego cierpienia i kleś. To są ich trzy doskonałe właściwości w odniesieniu do [4] pożytku innych. Doskonałe pożytki dla siebie oraz dla innych są liczone jako dwa punkty dodatkowo do tych dwóch zestawów potrójnych właściwości. Budda posiada zatem osiem właściwości i Trzy lub Cztery Kaje.

Zgodnie z *Uttara-tantra-siastrą*:

*Jest poza rozumem, wolna od dwóch, pozapojęciowa,
czysta i przejrzysta, ma naturę antidotum,
wolna od wszelkiego przywiązania i od uwalniania się od przywiązania:
Dharma jest zdefiniowana jako dwie prawdy.*

Dharma [1] nie może być ogarnięta rozumem. [2] To wygaśnięcie karmy i kleś, a także [3] pojęciowego myślenia. Te trzy ostateczne [właściwości]¹¹ odnoszą się do [4] prawdy o wygaśnięciu, definiowanej jako wolność od przywiązania. Dharma jest [1] niesplamiona, [2] posiada światło mądrości i [3] jest antidotum dla wszystkich kleś. Te trzy ostateczne [właściwości] odnoszą się do [4] prawdy o ścieżce, która wynosi nas poza przywiązanie. To jest Dharma urzeczywistnienia, która jest zdefiniowana jako dwie [szlachetne] prawdy i posiada osiem właściwości.

Jeśli ten punkt przeanalizuje się dokładnie, okaże się, że ponieważ prawda o wygaśnięciu składa się z usunięcia czy też braku, nie stwarza ona urzeczywistnienia. Dlaczego zatem nazywamy ją Dharmą urzeczywistniania? Wygaśnięcie jest rezultatem prawdy o ścieżce. Wcześniej się ukazuje, gdy ta druga jest urzeczywistniona. Innymi słowy – to dzięki prawdzie o ścieżce urzeczywistnia się ostateczną przestrzeń wolną od Ignięcia. I ta ostateczna przestrzeń czy pustość, nieoddzielna od pierwotnej mądrości, nazywa się wygaśnięciem. Dlatego też zawiera się ona w Dharmie urzeczywistniania. Jest to bardzo ważny punkt. Ponadto warunkiem dla [osiągnięcia] Dharmy urzeczywistniania, która jest definiowana jako dwie [z czterech] prawd, jest Dharma słów zbioru tekstów Mahajany.

Sangha składa się ze szlachetnych Bodhisattwów będących na poziomach urzeczywistnienia Mahajany, z których nie ma cofania się. Majtreja powiedział [w *Uttara-tantra-siastrze*]:

*Ich wiedza o naturze i różnorodności zjawisk
oraz ich wewnętrzna pierwotna mądrość jest czysta.
W ten sposób Sangha mądrych, którzy nigdy się nie cofną
ma nieprzewyższalne właściwości.*

Jak mówi tekst, ci Bodhisattwowie posiadają trzy właściwości mądrości pierwotnej. [1] Ponieważ mają bezpośrednio urzeczywistnienie Naturalnego Stanu, Sugatagarbhy, mają mądrość pierwotną, która zna naturę wszystkich zjawisk. I ponieważ [2] widzą, że [Sugatagarbha] przenika istoty, mają mądrość pierwotną, która zna wszystko, co jest do wiedzenia. [3] Te dwie mądrości, które są nieoddzielne, ustanawiają samo-

---

¹⁰ Mowa tu o dwóch aspektach mądrości Buddy: 1) wiedza o tym, jakimi zjawiska są w naturze, czyli że są puste w istocie oraz 2) o tym w jaki sposób się przejawiają, poprzez współzależne uwarunkowanie.

¹¹ thar thug pa – to znaczy to, co ma miejsce po osiągnięciu ostatecznego kresu.

świadomą mądrość pierwotną. Te trzy rodzaje mądrości pierwotnej ustanawiają właściwości [4] wiedzy Bodhisattwów.

Mądrość pierwotna jest wolna od [1] zasłon emocjonalnych (*kleś*) i [2] zasłon niewiedzy, a także od zasłony [3] (Ignięcia do) wchłonięcia medytacyjnego. Będąc wolną od *kleś*, jest wolna od zaciemnień powstających z Ignięcia. Będąc wolną od zasłon niewiedzy, jest wolna od zaciemnień, które są przeszkodą dla wiedzy. A będąc wolną od celów dla siebie samego, jest wolna od zaciemnień niższych motywacji. W ten sposób Bodhisattwowie posiadają trzy właściwości [4] wolności. Razem daje to sześć właściwości, które wraz z dwiema kategoriami wiedzy i wolności, stanowią osiem właściwości Sanghi Mahajany.

2.2. Ogólna metoda przyjmowania Schronienia, w tym wskazania Schronienia

Zgodnie ze znanym stwierdzeniem: „Budda jest nieprzewyższalnym Nauczycielem, autentyczna Dharma jest nieprzewyższalną Ochroną, a Sangha jest nieprzewyższalnym Przewodnikiem”. Faktyczną ochroną czy też Schronieniem dla początkujących jest Dharma. Budda powiedział: „Nauczyłem was metod wiodących do Wyzwolenia. Praktykujcie gorliwie; wasze Wyzwolenie zależy od was”. Powiedział też:

*Mędrzec nie zmywa negatywnych czynów wodą,
nie ściera też bólu istot własnymi rękami.
Nie przenosi swego urzeczywistnienia na innych,
wyzwała, ukazując im spokój Dharmaty.*

Oznacza to, że wyzwolenie z cierpień *samsary* i niższych światów pochodzi z urzeczywistnienia wzniosłej Dharmy. Ci, którzy przestrzegają ośmiu ślubowań *sodziong* i choćby przez ten jeden dzień chronią swój umysł od błędów i upadków, w przyszłości odrodzą się w niebiańskich krainach. Dlatego prawdziwym Schronieniem dla początkujących jest autentyczna Dharma. Pozostałe dwa Klejnoty, same z siebie, nie są w stanie dać im takiej ochrony, dlatego autentyczna Dharma jest opisywana jako nieprzewyższalne Schronienie czy ochrona.

Z drugiej strony, w tradycji Sekretnej Mantry, Njingma¹², mówi się, że obiektami Schronienia są: szczęśliwość, jasność i niemyślenie, albo kanały, *lungi* i *tigle*, albo ostateczna natura, jej naturalne przejawienie i współczucie itd. [Schronienie jest zatem] życzeniem i zobowiązaniem, by oczyścić kanały, *lungi* i *tigle* ciała. Poprzez taką praktykę osiąga się rezultat, który jest opisany w tekstach – np. Nirmanakaja, która jest oczyszczonymi kanałami.

Ponadto, poprzez bycie nieświadomym różnicy między przyjmowaniem Schronienia i wyrażaniem prośb, ktoś może zacząć modlić się do kanałów, *lungów* i *tigle*, które znajdują się w jego ciele, aby uzyskać pewien rodzaj ochrony dla siebie itd. Ale w nich nie należy pokładać nadziei. W skrócie, różnica między wyrażaniem prośb, a przyjmowaniem Schronienia leży dokładnie w fakcie, że prawdziwym obiektem Schronienia dla początkujących jest sama w sobie Dharma – praktyka Dharmy we własnym umyśle. Jest kluczowym, by uchwycić ten punkt. Niezrozumienie, że 1) esencją Schronienia jest mentalne przyrzeczenie i że 2) spośród najwznioślejszych Trzech Klejnotów – Dharma jest Schronieniem dla początkujących, a także niezrozumienie, że 3) Schronienie oznacza postanowienie, by zastosować nauki – wiodą do odrzucenia Schronienia Mantrajany w tradycji Njingma takiego, jak opisano wyżej. Jest to skutek nierozróżniania między przyjmowaniem Schronienia a wyrażaniem prośb. Pewni ludzie w szkole Njingma, niezdolni poradzić sobie z krytyką tego punktu, stracili zapał i zaczęli mieć wątpliwości co do własnych nauk. W końcu odrzucili je. Dzieje się tak, ponieważ nie zostały poprawnie zrozumiane istotne punkty opisane powyżej.

Skoro prawdziwym Schronieniem jest Dharma, ktoś mógłby zapytać – po co w takim razie wspominać jeszcze o Buddzie i Sandze jako o obiektach Schronienia? Prawda jest taka, że gdyby nie było Buddy, wciąż tkwilibyśmy w niewiedzy i nie mielibyśmy pojęcia, że jest coś takiego jak Dharma. Ponieważ On w doskonały

---

¹² Komentarz ten napisany został przez Khenpo wywodzącego się z tradycji Njingmapy. Ale podobnie jak w wielu innych przypadkach, taki sam pogląd utrzymuje tradycja Kagju.

sposób ukazał istotom bezbłędną ścieżkę i sam ją przeszedł, dlatego Budda także jest obiektem Schronienia. Co do Sanghi, to jest tak, że żyjący w obecnych czasach upadku, nie mieli szczęścia spotkać osobiście Buddy. Niemniej, Sangha prowadzi nas na autentycznej ścieżce do Wyzwolenia. Dlatego Sangha także jest obiektem Schronienia. W konsekwencji, musimy przyjmować Schronienie w Trzech Klejnotach: naszym Nauczycielu, naszej Ścieżce i naszych Towarzyszach. Skoro naszym nauczycielem jest Budda, przyrzekamy, że będziemy działać i praktykować zgodnie z jego Naukami. Nie będziemy zważać na wyjaśnienia nie-buddyjskich nauczycieli, czy – w tym wypadku również na słowa naszych bliskich – rodziców i krewnych, gdyby te stały w sprzeczności z Dharma. Skoro naszą ścieżką jest najwznioślejsza Dharma, przyrzekamy oddać się praktykowaniu jej, zgodnie z naukami Zwycięzcy i porzucamy postawę, w której naszą zasadniczą motywacją stanie się zaangażowanie w negatywną, światową gonitwę – handel czy rolnictwo, w celu pokonania naszych wrogów i stronniczej ochrony przez naszych przyjaciół.

Przyjęcie Schronienia w Sandze, która jest zgromadzeniem szlachetnych Bodhisattwów i postrzeganie ich jako naszych towarzyszy, można opisać w następujący sposób: jeśli wybieramy się do Lhasy, nasi towarzysze, to ci, którzy podążają za przewodnictwem przywódcy karawany. To nie są ci, którzy pozostają w miejscu i nie podejmują się udziału w podróży, ani też ci, którzy nie zamierzają przejść całej drogi, choć mogą podróżować w tym samym kierunku. W ten sam sposób, nie wiążemy się myślą, słowem ani czynem z tymi, którzy są pochłonięci czynieniem zła lub ośmioma światowymi dharmami. Podobnie, nie wiążemy się ze Śrawakami czy Pratyekabuddami. Niezwykle ważnym jest ćwiczenie się i podążanie za szlachetnymi Bodhisattwami. Dlatego, że to oni są jedynymi autentycznymi towarzyszami. Powinniśmy podjąć jasną decyzję i postanowić, że będziemy trzymać dystans wobec tych, którzy odciągają nas od ścieżki Dharmy. Dlatego możemy teraz dostrzec, że przyjmowanie Schronienia w Trzech Klejnotach, rozumianych jako Nauczyciel, Ścieżka i Towarzysze, jest niezwykle ważnym punktem.

2.2.1. Wskazania szczegółowe

Nie wystarczy jedynie wiedzieć o Schronieniu, musimy faktycznie poprawnie przyjąć ślubowania Schronienia od nauczyciela. A potem tak przyjętych należy dotrzymywać wskazań¹³. Są dwa rodzaje wskazań Schronienia: ogólne oraz szczegółowe. Te drugie dotyczą działań, których a) powinno się unikać, działań, b) które należy podjąć oraz c) dodatkowych wskazań.

2.2.1.1. To, co należy porzucić

Wskazania dotyczące działań, których należy unikać są następujące: [1] jeśli przyjęło się Schronienie w Buddzie, nie powinno się już przyjmować stałego Schronienia w światowych bogach ani oddawać im czci, gdyż oni sami tkwią schwytni w samsarze; [2] gdy przyjęło się Schronienie w Dharmie, nie powinno się krzywdzić żadnych istot – nawet w naszych snach – lecz ochraniać je, jak tylko to możliwe; [3] gdy przyjęło się Schronienie w Sandze, nie powinno się utrzymywać zażytych relacji z tymi, co posiadają skrajne poglądy [thirtikami], czy też z tymi, co krytykują naszego Lamę i Nauki oraz nie mają do nich zaufania.

2.2.1.2. To, co należy wykonywać

Co do wskazań, jakich działań należy się podjąć, w *Pundarika-sutrze* napisano:

*Ukazując się w wielu rozmaitych formach,
Budda wzywa wszystkie błąkające się istoty do prawości.*

[1] Zgodnie z tym, powinniśmy postrzegać wszystkie podobizny Buddy, nawet kawałek wizerunku na *tsa-tsa*, jako Klejnot Buddy i powinniśmy pozbyć się jakiegokolwiek braku szacunku wobec nich. Za to powinniśmy poświęcić się ofiarowywaniu im darów, dotykać nimi głowy i trzymać w czystym miejscu.

---

¹³ Tybetańskie słowo *labdzia* ལམ་བྱ་ལྟ་མཁུ་ oznacza tyle co: „pouczenia”, „wskazówki” jakich należy przestrzegać.

[2] Gdy przyjęliśmy Schronienie w Dharmie, powinniśmy nawet jedną literę nauk postrzegać jako Klejnot Dharmy i unikać jakiegokolwiek braku szacunku – nie powinno się kłaść tekstów na ziemi, ani przechodzić nad nimi. Gdy przewracamy strony książki, nie powinniśmy lizać palców i w ten sposób robić plam na tekstach. Księgi powinny być traktowane z szacunkiem. Jak powiedziano w tekście „*Ozdoba szczytu ucha*”:

*W ostatnim cyklu pięciuset lat
pozostaną w formie pisanych liter.
Postrzegaj je jak mnie i otaczaj szacunkiem.*

A w *Ganti-sutrze* powiedziano, że Wielka Matka¹⁴ przyjmie formę drewnianego *ganti*¹⁵.

[3] Co do Sanghi, powinno się postrzegać każdy symbol święceń monastycznych – nawet jeśli jest to nie więcej niż żółty pas mnicha, czy też łąta lub fragment żółtego bądź czerwonego materiału – jako Klejnot Sanghi i powinno się traktować takie obiekty z szacunkiem. W *Ganti-sutrze* powiedziano:

*W przyszłych wiekach, gdy nauki Mędrca będą zanikać,
jakiegokolwiek skrawki czerwonego lub żółtego materiału
będą zbierane przez samych bogów i trzymane przez nich jako podpora wiary.
Będą je czcili na szczycie Góry Meru.*

2.2.1.3. Wskazania stosowanego zachowania

Dodatkowe wskazania są następujące: [1] powinniśmy myśleć o wszystkich naszych lamach i duchowych mistrzach, którzy ukazują, czego się podjąć, a czego unikać, jako o Klejnocie Buddy samym w sobie. Powinniśmy starać się sprawiać im radość i traktować z szacunkiem; [2] ich nauki powinniśmy postrzegać jako Klejnot Dharmy, szczerze przyjmować je w całej rozciągłości i bez najmniejszego cienia sprzeciwu; [3] powinniśmy postrzegać wszystkich pomocników i uczniów naszych nauczycieli jako Klejnot Sanghi i powinniśmy dotrzymywać im towarzystwa, szanując ich w myślach, mowie i czynach, a także nie sprawiać im przykrości nawet przez chwilę. W *Mahabheri-sutrze* jest napisane:

*Anando, nie smuć się!
Anando, nie płacz!
W przyszłości powrócę i przejawię się jako twój duchowy Mistrz,
by działać dla dobra twego i innych.*

2.2.2. Wskazania ogólne

Powszechne wskazania Schronienia opisuje Ngari Pandita Pema Wangjal:

*[1] Nie porzucaj Trzech Klejnotów dla materialnego zysku, ani nawet po to, by ochronić twe życie,
[2] a w największej potrzebie, nie polegaj na niczym innym.
[3] Nie zaniedbuj ofiar w odpowiednim czasie.
[4] Przyjmuj Schronienie i inspiruj innych do tego.
[5] Gdziekolwiek się udasz, oddawaj cześć Buddom
przebywającym w dziesięciu kierunkach.
To jest pięć powszechnych wskazań nauczanych przez Dzięto¹⁶.*

---

¹⁴ Pradžnia Paramita

¹⁵ *Ganti*, to drewniany gong, którego używa się w klasztorach do wzywania mnichów na ceremonie odnawiania ślubowań.

¹⁶ Atisję

Jak wyjaśniono, wszystko to powinniśmy odpowiednio zastosować albo porzucić.

Przyjmowanie Schronienia w Trzech Klejnotach przynosi następujące pożytki: [1] zasiewa ziarno Wyzwolenia, [2] wprowadza do bycia wewnątrz [Dharmy], [3] chroni przed lękami i niebezpieczeństwami i [4] doprowadza do osiągnięcia Stanu Buddy. Faktycznie pożytki płynące ze Schronienia są niezliczone. W *Surjagarbha-sutrze* powiedziano:

*Nawet miliony demonów nie mogą zabić
tych, którzy przyjmują Schronienie w Buddzie.
Nawet jeśli ich dyscyplina zawiedzie, a umysły będą wzburzone,
to i tak pewne jest, że wyjdą poza narodziny.*

Wimala-datta-pariprićha-sutra mówi:

*Gdyby cała zasługa płynąca ze Schronienia
przybrała formę materialną,
to cała przestrzeń wypełniłaby się nią,
a i tak jeszcze więcej by zostało.*